

УДК 336.7:330.3:338.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/156-36>**Завадська Д. В.**доктор економічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2950-554X>**Zavadska Diana**

Odessa National Economic University

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена розробці методичного підходу до формування основ організації кредитних відносин банку із сільськогосподарськими підприємствами з врахуванням ризику кредитування інноваційних проектів на ранньому етапі фінансування. Акцентовано увагу на наявності дефіциту теоретичних положень і методичних практичних розробок щодо формування, засобів організації, комплексної оцінки та підходів до реалізації інноваційних проектів інноваційно-активних сільськогосподарських підприємств при здійсненні банківського кредитування. Доведено необхідність розробки методик, що дозволяють оцінити не тільки ефективність інноваційного проекту, а й ризику, йому властиві. Сформовано групи факторів інноваційного ризику на ранньому етапі фінансування. Розроблено емпіричну шкалу рівня інноваційного ризику. Запропоновано розрахунок величини ризику банківського кредитування інноваційного проекту. Рекомендовано використовувати поетапний аналіз умов кредитної угоди при організації банківського кредитування інноваційних проектів сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: банк, кредитний процес, сільськогосподарське підприємство, інноваційний проект, інноваційні ризики, ранній етап фінансування.

ORGANIZATION PECULIARITIES OF THE INNOVATION PROJECT LENDING PROCESS TO AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article is devoted to the methodological approach development of the foundations of organization the credit relations of the bank with agricultural enterprises, taking into account the risk of lending to innovation projects at early stage of financing. The lack of theoretical approaches and methodological practical developments on the formation, means of organization, comprehensive assessment and approaches to the implementation of innovation projects of innovative and active agricultural enterprises in the bank lending process realization is emphasized. As a result of the critical analysis of scientific literature, it is noted that lending to innovation projects of enterprises is a high-risk and underdeveloped segment of the credit market. It is said that the lack of experience and official statistics on the volume of banks loans to the innovative projects realization in the agricultural sector are the main factors that complicate the assessment of the banks participation in the innovation development in Ukraine. It is emphasized that the solution of these problems is important for modern banks, as lending to innovations is a promising direction of the bank resources investment. However, it is required methods of assessment not only the effectiveness of the innovation project, but also the risks are inherent in it. Groups of the innovation risk factors at the early stage of financing have been formed. An empirical scale of the innovation risk level has been developed. The calculation of the risk of bank lending to innovation project is proposed. The use of a step-by-step analysis of the loan agreement terms in the process of organization the bank lending to innovation projects of agricultural enterprises it is recommended. The results of the study can be used by scientists and in practice of the banks in determining the risk level which impacts on the innovation project and amount of the unforeseen costs and materials. Prospects for the further development in this field of research are to develop methodological approaches to the calculation the bank interest rate, taking into account the risk of lending to innovation project of agricultural enterprise.

Keywords: bank, lending process, agricultural enterprise, innovation project, innovation risks, early stage of financing.

JEL classification: G21, O31, Q12.

Постановка проблеми. Інноваційне зростання економіки України вимагає впровадження принципово нових підходів до кредитних відносин банків, націлених на довгострокову взаємодію з клієнтами, виявлення їх потреб і створення надійних гарантій підтримки розвитку інноваційного бізнесу клієнтів. Однак існує необхідність вирішення проблем розробки та впровадження ефективних методів інноваційного кредитування, що пов'язані з недосконалістю чинного механізму надання позики та оцінки вартості банківських інноваційних кредитів.

Кредитування сільськогосподарських підприємств для банків є сферою підвищеного ризику, у порівнянні з іншими галузями економіки. Відповідно до практики зарубіжних країн, кредити для сільського господарства пропонуються переважно спеціалізованими

аграрними банками. Тому виникає потреба у теоретичному обґрунтуванні сучасних підходів до організації банківського кредитування інноваційних проектів, з врахуванням властивих їм ризиків, як основи побудови кредитних відносин банків із підприємствами, які впроваджують інновації. Механізм інноваційного кредитування повинен враховувати специфіку потреб сільськогосподарських підприємств в основному і оборотному капіталі, однак відсутність загальноєвропейських теоретичних та методологічних положень, що характеризують сутність і особливості інноваційного кредитного банківського продукту, недостатньо опрацьовані питання інституційної організації ринку банківського кредитування інноваційних проектів та методичного забезпечення банківського кредитування інноваційних проектів не сприяє раціональному вирішенню зазна-

чених проблем, що підтверджує актуальність обраної теми для дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку інноваційної діяльності, визначення, оцінки та управління ризиками на новому етапі розвитку кредитних відносин банків із сільськогосподарськими інноваційно-активними підприємствами із звертає на себе увагу дослідників та практиків.

Так, на думку Жмуденко В. О., «високий рівень ризику в сільському господарстві України вимагає кваліфікованого управління – прийняття управлінських рішень з його урахуванням» [1, с. 56]. Вчена підкреслює, що «аграрні реформи та становлення ринкових взаємовідносин, зміна форм власності та форм господарювання значно збільшують ступінь невизначеності соціально-економічних процесів в сільському господарстві і, відповідно, підсилюють вплив ризиків на аграрний бізнес. Оцінка інноваційних ризиків передбачає, зазвичай, оцінку привабливості одного з видів інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств та вибір найменш ризикованого з точки зору максимізації кінцевого фінансового результату і можливості виробництва якісної і конкурентоспроможної продукції» [1, с. 57].

Полегенька М. А. вважає, що «інноваційний розвиток національного агропромислового комплексу необхідно розглядати як стратегічне завдання... Фінансування сільськогосподарських підприємств має відбуватися не лише з державного і місцевих бюджетів, а й за рахунок коштів приватних інвесторів, оскільки йдеться про якісно новий чинник зростання агропромислового виробництва та ефективного вирішення продовольчої проблеми в державі» [2, с. 57].

Як відмічає Ботвіна Н. О., «на практиці кредитування вітчизняними банками сільськогосподарських підприємств ще не набуло широкого розповсюдження. Це обумовлено багатьма причинами, серед яких найбільш суттєвими є фінансовий стан позичальника та його спроможність щодо забезпечення повернення позики. У цій ситуації існує необхідність пошуку нових сегментів для кредитування інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств [3, с. 61]. Саме довгострокові кредити, на думку науковиці, можуть вивести сільськогосподарські підприємства з кризового стану, допоможуть здійснити повне технічне переозброєння виробництва із застосуванням інноваційної складової; сприятимуть поповненню оборотних фондів; зробилять вітчизняну продукцію конкурентоспроможною на світовому ринку».

Горго І. О. в науковій роботі [4, с. 189] підкреслює, що «для уникнення неефективного використання інструментів ризик-менеджменту, розробка теоретичних та методологічних положень і практичного інструментарію з урахуванням галузевих особливостей функціонування аграрних підприємств є вкрай необхідною».

До зазначеного вище додамо, що у діяльності сучасних банків кредитування інноваційних проектів підприємств є малорозвиненим сегментом кредитного ринку. Даний напрям банківської діяльності відноситься до високо ризикових через невизначеність отримання позитивних результатів при реалізації інноваційних проектів. Оцінка участі банківського сектора в розвитку інноваційної діяльності України ускладнюється через відсутність офіційних статистичних даних

про обсяги кредитів, виданих на цілі реалізації інноваційних проектів та відсутністю досвіду фінансування банками таких проектів в аграрній сфері.

Проведений аналіз сучасних умов банківського кредитування в Україні свідчить, що найбільш доцільним є фінансування розвитку зрілих підприємств, які вже ведуть активну господарську діяльність і мають у своєму розпорядженні стабільні грошові потоки. Але завдання сталого економічного розвитку на засадах впровадження інноваційних проектів потребують кредитних ресурсів для інноваційних підприємств, що актуалізує дослідження щодо пошуку ефективних методів фінансування цих завдань, особливо в напрямку довгострокового банківського інноваційного кредитування [5, с. 380].

Інноваційні проекти відносяться до слабо структурованих і високо ризикованих процесів, які характеризуються значною кількістю параметрів (кількісних і якісних), а взаємозв'язок між ними має невизначений характер. Адекватна оцінка можливості надання позички та її умови дозволяє не тільки визначити потенціал інноваційного проекту на початковому етапі (стадії розробки) кредитування, але й оцінити значущість і рівень очікуваних підсумкових результатів.

Відмітимо, що інноваційне кредитування, як правило, пов'язане із наданням позикових коштів на етапі, коли бізнесу ще не існує (ранній етап фінансування, стадія розробки проекту). І, як наслідок, кредитна угода характеризується більш довгими строками (до 10 років), відстрочкою початку погашення кредиту, оскільки отримання доходів від впровадження інноваційного проекту відбувається після його фінансування та освоєння; більш високими відсотками (через необхідність банку залучати необхідні довгострокові кредитні ресурси за високою ціною), а також більш великими обсягами кредитів (через високу вартість інноваційного проекту та необхідність формування позичальником як обігових коштів, так і основних активів у повному обсязі без залучення інших інвестицій). Крім того, в період освоєння кредитних ресурсів у банків виникають ризики, пов'язані з невизначеністю терміну реалізації інноваційних проектів, необхідністю формування резервів та захистом кредитної операції економічним капіталом, що ускладнюється можливістю погашення інноваційного кредиту тільки в довгостроковій перспективі.

У той же час, варто зауважити, що відрізняючись високим рівнем невизначеності та ризиком на всіх стадіях інноваційного циклу, інноваційні проекти мають перевагу в можливості коригування обсягів банківських кредитних ресурсів, з урахуванням фактичних процесів їх освоєння на ранньому етапі фінансування. Тому розробка методики інноваційного кредитування, що одночасно є прийнятною для позичальника та дозволяє в подальшому розрахувати норму дохідності інвестицій, враховує венчурну складову та компенсує ризики банку, пов'язані з реалізацією інноваційного проекту на стадії розробки, є необхідною.

Метою статті є розробка методичного підходу до формування основ організації кредитних відносин банку з позичальником (сільськогосподарським підприємством) з врахуванням ризику кредитування інноваційних проектів на ранньому етапі фінансування (стадії розробки).

Вклад основного матеріалу дослідження. Аналіз проблем розвитку сучасних теоретико-методологічних положень щодо розвитку засад інноваційного кредиту банків доводять висновку, що незважаючи на наявність розроблених концепцій фінансування з різних джерел інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, досить мало уваги приділяється в сучасних дослідженнях питанням вдосконалення процедури організації банківського фінансування (кредитування) інноваційних проектів.

У сучасних умовах трансформації банківської системи, загальні методичні підходи до процесу організації банківського кредитування підприємств аграрного сектору економіки, що реалізують інноваційні проекти, моніторинг фаз фінансування і аналіз найбільш істотних ризиків впливають на ефективність реалізації інноваційних проектів. А такі важливі складові кредитного процесу, як визначення рівня ризику, визначення відсоткової ставки (з урахуванням цього ризику), а також критерії оцінки кредитоспроможності позичальників, що реалізують інноваційні проекти, залишаються недостатньо дослідженими.

Відповідно до Постанови НБУ № 361 ризику діяльності комерційного банку структуровано наступним чином: кредитний ризик; ризик ліквідності; ризик зміни процентної ставки; ринковий ризик; валютний ризик; операційно-технологічний ризик; ризик репутації; юридичний ризик; стратегічний ризик. Разом з тим, зазначається, що кожний банк може доповнити представлену класифікацію ризиків відповідно до власного досвіду; розробити нормативну базу з управління визначеними категоріями ризиків з урахуванням Принципів корпоративного управління, вимог Національного банку України та Базельського комітету з банківського нагляду [6].

Під ризиком розуміють ступінь невпевненості в отриманні очікуваних доходів від здійснених інвестицій. Ризик – це міра невпевненості в досягненні системою заданої мети. Якщо метою системи є отримання очікуваного рівня прибутковості, а способом досягнення мети є реалізація проекту, то ризик представляє собою міру невпевненості в отриманні очікуваного рівня прибутковості під час реалізації проекту.

Для врахування ризику застосовується ставка дисконтування – величина, що відповідає середній прибутковості банківських інвестицій і враховує вплив невизначеності. Для визначення економічного ефекту від інвестицій в проект, пов'язаного з новітніми технологіями використання ставки дисконтування недостатньо. Відмінною особливістю таких проектів є високий рівень залежності підприємства, що реалізує проект, від самої технології. Тому до класифікації ризиків при розрахунку доходу підприємства від реалізації проекту має бути віднесений інноваційний ризик.

Інноваційний ризик визначається як ймовірність втрат, що виникають при вкладанні підприємством коштів у виробництво нових товарів (послуг), які можливо не знайдуть очікуваного попиту на ринку [1, с. 57].

Необхідно зробити висновок про те, що головним завданням оцінки ризиків банками при кредитуванні інноваційних проектів, незалежно від галузі функціонування підприємства-ініціатора, є збір і надання даних для коригування процесів розвитку проекту з метою зменшення впливу потенційних ризиків. У зв'язку з

тим, що зовнішня і внутрішнє середовище можуть відрізнятися значною нестабільністю, критично важливо визначати не тільки фактори ризику, що впливають на результати інноваційного проекту, але і постійно їх контролювати. Прийняття рішення банком щодо фінансування інноваційної діяльності на стадії розробки, що є вирішальною у становленні підприємства, потребує визначення факторів інноваційного ризику. Для цього, з усієї сукупності якісних методів оцінки ризику інноваційного проекту, автором пропонується використовувати метод, заснований на групуванні факторів ризику інноваційної діяльності (табл. 1).

Представлена в таблиці класифікація факторів інноваційного ризику може бути доповнена відповідно до специфіки аграрної галузі, особливості інноваційного проекту та підприємства, що його реалізує. Зокрема, такі як: залежність від природної зони та клімату, врахування рівня соціально-економічного розвитку регіону, структури галузі; розмір, форма власності, стратегія розвитку сільськогосподарського підприємства; тривалість процесу розробки новачі, покращувальний характер інновації, дослідження живих організмів; наявність власних інноваційних розробок (науково-дослідна та дослідно-конструкторська діяльність), взаємодія установ сільськогосподарського консультування з науковими організаціями, освітніми закладами, органами управління агропромислового комплексу всіх рівнів; методичне забезпечення аналізу інноваційних ризиків та їх мінімізації тощо.

Градація інноваційного ризику та коефіцієнт ризику, що характеризує рівень втрат, надані в табл. 2.

Розрахунок величини ризику банківського кредитування інноваційного проекту включає в себе оцінку груп факторів ризиків на раннього етапі фінансування інноваційної діяльності підприємства, що реалізує інноваційний проект і розраховується за формулою:

$$R = \sum_{x=1}^n r_i k_{ij}, \quad (1)$$

де, r_i – вагова оцінка факторів i -ої компоненти інноваційного ризику, частка одиниці;

k_{ij} – розмір інноваційного ризику (коефіцієнт вагомості) i -ої компоненти j -ої групи факторів, частка одиниці.

На основі даних табл. 2 визначається рівень ризику як «дуже високий», «високий», «середній», «незначний» або «низький» по кожному показнику r_i і вагомості k_{ij} відповідно до вагових оцінок компонентів факторів інноваційного ризику, представлених в табл. 1. Показник R є базовим для визначення величини ризику та прийняття банком рішень щодо надання кредиту.

Кожен банк, залежно від особливостей інноваційних проектів, що кредитується, може корегувати значення r_i і k_{ij} . Таким чином, при оцінці прийнятності ризику банківського кредитування інноваційного проекту оптимальним є значення ризику, що не перевищує 0,25, допустимим – на рівні не більше 0,5, і неприпустимим – більше 0,75.

Використання банком запропонованого методу кількісної оцінки інноваційного ризику надає можливість проведення якісного аналізу (визначати ймовірність досягнення кінцевої мети інноваційного проекту сільськогосподарського підприємства; рівень дії ризиків на інноваційний проект та обсяги непередбачених

Таблиця 1

Групи факторів інноваційного ризику на ранньому етапі фінансування

Група факторів інноваційного ризику	Зміст	Вага оцінки компонентів факторів інноваційного ризику
Науково-технічні ризику	Негативні результати НДР. Відхилення параметрів ОКР. Невідповідність технічного рівня виробництва технічному рівню інновації. Невідповідність кадрів професійним вимогам проекту. Відхилення в строках реалізації етапів проектування. Виникнення непередбачених науково-технічних проблем на етапах розробки інноваційного проекту. Неповнота та неточність даних проектної документації та маркетингового дослідження.	0,35
Ризики правового забезпечення проекту	Помилковий вибір територіальних ринків патентного захисту; недостатньо «щільний» захист патентами. Неотримання або запізнювання патентного захисту. Обмеження в строках патентного захисту. Закінчення строку дії ліцензій на окремі види діяльності. «Витік» окремих технічних рішень. Поява патентно-захисених конкурентів.	0,25
Ризики інноваційного потенціалу	Низький рівень професійно-кваліфікаційних аспектів інноваційного потенціалу щодо ефективності їх використання. Технологічні аспекти інноваційного потенціалу (можливість впровадження обґрунтованої технологічної концепції, отриманої в результаті фундаментальних та прикладних досліджень, в кінцевий продукт). Інформаційні аспекти інноваційного потенціалу стосовно внутрішніх можливостей підприємства та зовнішніх умов їх реалізації (ризики інноваційної діяльності; споживчі ризики; економічні ризики; ризики організації філіальної мережі; психологічні ризики).	0,25
Ризики комерційної пропозиції	Невідповідність ринкової стратегії підприємства існуючим умовам. Відсутність постачальників необхідних ресурсів і комплектуючих. Невиконання постачальниками зобов'язань за строками та якістю поставок.	0,15

Джерело: власна розробка за даними [7; 8]

Таблиця 2

Емпірична шкала рівня інноваційного ризику

Розмір інноваційного ризику	Градация інноваційного ризику	Характеристика зони інноваційного ризику
0	Низький	<i>Безризикова зона.</i> Ризик втрат відсутній. Фактори, що негативно впливають на реалізацію інноваційного проекту відсутні.
0-0,25	Незначний	<i>Зона мінімального ризику.</i> Втрати, пов'язані з реалізацією інноваційного проекту не перевищують чистого прибутку підприємства. Вірогідність настання від'ємних наслідків досить мала (незначна).
0,26-0,50	Середній	<i>Зона підвищеного ризику.</i> Втрати підприємства більші за чистий прибуток, але менші за валовий дохід. Вірогідність настання від'ємних наслідків мала, з'являються фактори, що негативно впливають на реалізацію інноваційного проекту.
0,51-0,75	Високий	<i>Зона критичного ризику.</i> Втрати підприємства більші за валовий дохід, але менші витрати від реалізації продукції. Вірогідність настання від'ємних наслідків є значно високою (від'ємні наслідки швидше за все настануть та негативно вплинуть на діяльність підприємства).
0,76-1,0	Дуже високий	<i>Недопустимий для підприємства ризик.</i> Втрати зіставні з розміром власних коштів підприємства. Проявляються фактори, що негативно впливають на реалізацію інноваційного проекту.

Джерело: власна розробка за даними [9, с. 4; 10, с. 17]

витрат и матеріалів, які можуть знадобитися; ризики, що вимагають швидкого реагування та більшої уваги, а також визначення наслідків їхнього впливу на інноваційний проект; фактичні витрати, передбачувані строки закінчення проекту), на основі результатів якого буде прийнято рішення щодо можливості кредитування даного інноваційного проекту.

Відмітимо, що можливість застосування запропонованого методу залежить від конкретних очікувань банку (інвестора), його готовності ризикувати з урахуванням факторів, які визначають успішну реалізацію інновацій. Оцінка ризиків інноваційного проекту дозволяє мінімізувати вплив негативних чинників, що впливають на процес тільки в сукупності з комплексом заходів, що складають систему управління кредитними ризиками банку.

Важливим завданням процесу мінімізації негативних наслідків інноваційних ризиків є визначення способів (методів) зниження кредитного ризику, що об'єктивно, з дотриманням принципу обережності, забезпечують його мінімізацію (способів реагування на виявлені та оцінені ризики застосування банком). Зазначимо, що до основних причин повільного розвитку банківського кредитування інноваційних проектів в Україні відносяться, перш за все, відсутність налагодженого механізму державного стимулювання участі банків у фінансуванні інноваційного розвитку та відсутність реального досвіду роботи банків з інноваційними проектами (відсутність навичок оцінки ризиків кредитування інноваційних проектів). Готовність банків кредитувати реальний сектор економіки, зокрема

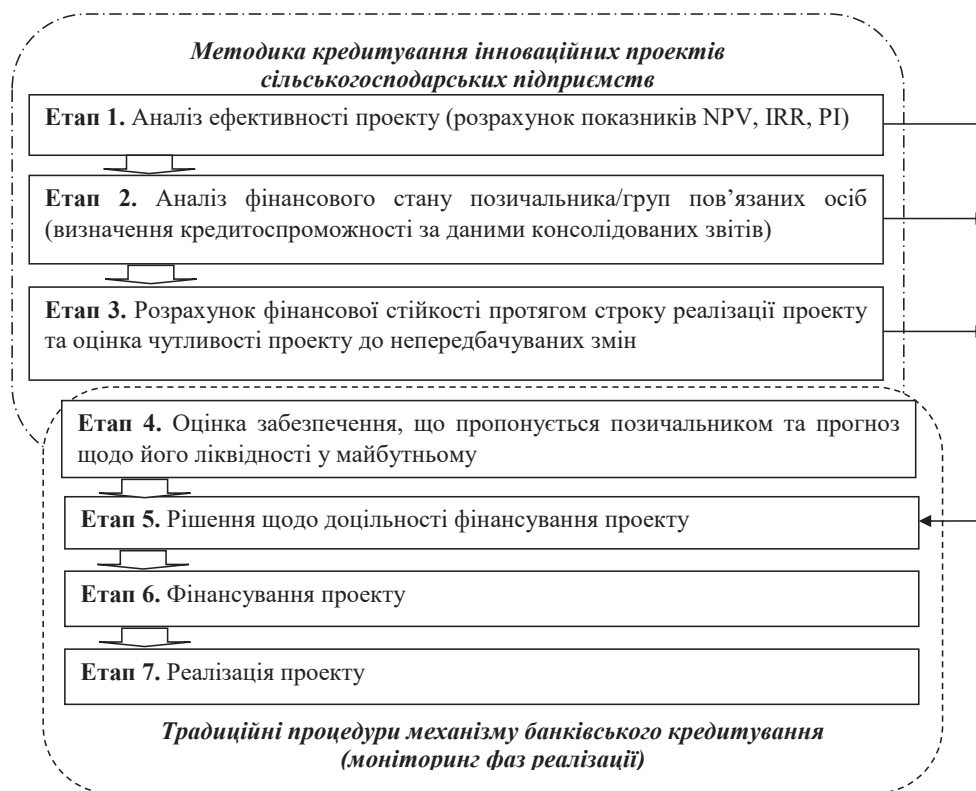

Рис. 1. Етапи реалізації методичного підходу до організації банківського кредитування інноваційних проектів підприємств агропромислового комплексу

Джерело: власна розробка

аграрний сектор, в свою чергу, потребує певних перетворень в банківській системі.

Оскільки інноваційні проекти передбачають вирішення конкретного науково-технічного завдання, що представлено кількісними показниками і сприяють розвитку інновацій, при розробці методичного підходу до організації банківського інноваційного кредитування, необхідно врахувати наукову складову проекту, а також оцінити перспективи затребуваності нововведення. На наш погляд, сприяти ефективному виконанню зазначених завдань буде використання запропонованого у дослідженні методичного підходу до організації банківського кредитування інноваційних проектів. У якості інформаційної складової рекомендованого методичного підходу виступає сукупність інформації щодо суб'єкта угоди (позичальника / груп пов'язаних позичальників), а також сукупність інформації щодо об'єкта фінансування (інноваційного проекту). Для виконання завдань мінімізації інноваційних ризиків рекомендуємо при організації банківського кредитування інноваційних проектів використовувати поетапний аналіз умов кредитної угоди (рис. 1).

Відповідно до рисунку, перші три етапи розробленого методичного підходу формують методіку кредитування інноваційних проектів. Основою для формування методіки кредитування інноваційних проектів є методи фінансового аналізу промислових підприємств та інвестиційної привабливості пропонованих до реалізації проектів.

На основі аналізу існуючих методик кредитування промислових підприємств, автором проведена оцінка процедур механізму кредитування, з визначенням фаз

реалізації його завдань, що слугували підґрунтям формування методіки кредитування сільськогосподарських підприємств, які реалізують інноваційні проекти.

Проведені сільськогосподарським підприємством-ініціатором інноваційного проекту науково-дослідні роботи, є головним критерієм, що впливає на методіку кредитування при організації процесу банківського кредитування інноваційних проектів, і від того наскільки обґрунтовані науково-дослідні висновки і буде залежати рішення про можливість фінансування пропонованого до реалізації проекту.

Решта чотири етапи визначають традиційні процедури механізму банківського кредитування, які є обов'язковими для всіх видів кредиту. Кожен банк, який фінансує інвестиційний проект в рамках його кредитної політики застосовує свої методи для відбору проектів, їх аналізу, оцінки ризиків кредитування, організації схеми кредитування, а також застосовує свій підхід для організації відносин з позичальником на протязі всього періоду реалізації проекту.

Висновки. Застосування представленого методичного підходу до організації банківського кредитування інноваційних проектів, заснованого на комплексному розгляді ефективності та ризиків, що містяться в проекті, дозволяє банкам мінімізувати рівень можливої простроченої заборгованості, збільшити обсяг кредитного портфеля, а також залучити на обслуговування додаткову кількість клієнтів аграрного сектору економіки.

Розвиток інноваційного кредитування банків вимагає зміни методології формування їх кредитної політики – з методології управління ризиками окремих

кредитних операцій на методологію взаємовідносин з клієнтами. Вона означає націленість банків на встановлення тісних взаємовідносин з клієнтами, які забезпечують банкам їх лояльність, розуміння намірів і дозволяє все більш якісно задовольняти потреби інноваційно-активних сільськогосподарських підприємств і, на цій основі, знижувати інноваційні кредитні ризики. Банки повинні прагнути до інвестиційної підтримки підприємств, бути їх консультантами по стратегії інноваційного розвитку бізнесу і вибору оптимальних методів фінансування, брати участь в управлінні інноваційними проектами клієнтів, а, в подальшому, переходити до формування їх попиту на реалізацію

нових проектів пропозицією необхідних саме їм кредитних продуктів.

Нова методологія обумовлює зміну принципу відбору проектів – банкам слід відбирати інноваційні проекти, спрямовані на розвиток бізнесу клієнтів, розробляти заходи щодо зниження проектних і інноваційних кредитних ризиків і схему фінансування проектів, тобто доводити інноваційні проекти до рівня, коли може бути здійснено їх фінансування, а також надавати комплекс послуг, що супроводжують проекти. Саме гарантії ефективності бізнесу клієнтів повинні стати основою захисту банків від інноваційних кредитних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Жмуденко В.О. Особливості управління ризиками в аграрній сфері. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. 3. № 58. С. 55–61.
2. Полегенька М.А. Особливості інноваційної діяльності в агропромислових підприємствах України. *Агросвіт*. 2017. № 6. С. 49–54.
3. Ботвіна Н.О. Банківське кредитування інвестиційно-інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Тернопільський національний економічний університет*. 2016. Том 25. № 2. С. 58–62.
4. Горго І.О. Ризики як ключовий об'єкт управлінської діяльності аграрних підприємств. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»*. 2018. Вип. 284. С. 288–298. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnuai_econ_2018_284_35 (дата звернення: 20.07.2020).
5. Завадська Д.В. Банки у фінансуванні інноваційного розвитку економіки: дис. ... докт. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит»; Одеський нац. екон. ун-т. Одеса, 2019. 629 с.
6. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України: Постанова Правління НБУ від 02 серпня 2004 № 361 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04/stru2> (дата звернення: 30.10.2017).
7. Волгушева А.А. Риск инновационных проектов // Center-YF. Центр Управления Финансами. URL: <https://center-yf.ru/data/stat/Risk-innovacionnyh-proektov.php#> (дата обращения: 30.10.2017).
8. Денисенко Н.П., Гречан А.П., Чигирик К.А. Риски внедрения инновационных проектов. URL: http://iee.org.ua/files/alushta/73-denisenko-riski_vnedr_inn.pdf (дата звернення: 30.10.2017).
9. Шамина Л.К. Оценка уровня риска инновационного процесса. *Научный журнал НИУ ИТМО. Серия «Экономика и экологический менеджмент»*. 2010. Вып. 1. С. 1–13. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-urovnya-riska-innovatsionnogo-protsessa/viewer> (дата звернення: 30.10.2017).
10. Белов В.М. Метод бальной оценки коэффициентов весомости. *Вестник ФГОУ ВПО МГАУ*. 2009. № 4. С. 15–19. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metod-ballnoy-otsenki-pokazateley-koeffitsientov-vesomosti/viewer> (дата звернення: 30.10.2017).

References:

1. Zhmudenko V.O. (2015) Osoblyvosti upravlinnia ryzykamy v ahraryni sferi [Features of the risk management in agricultural sector]. *Bulletin of socio-economic research*, vol. 3, no. 58, pp. 55–61.
2. Polehenka M.A. (2017) Osoblyvosti innovatsiinoi diialnosti v ahropromyslovykh pidpryemstvakh Ukrainy [Features of the innovative activity in agro-industrial enterprises of Ukraine]. *Agrosvit*, no. 6, pp. 49–54.
3. Botvina N.O. (2016) Bankivske kredyтування investytsiino-innovatsiinoi diialnosti silskohospodarskykh pidpryemstv [Bank lending to investment and innovation activities of the agricultural enterprises]. *Ekonomichnyy analiz*, vol. 2 no. 25, pp. 58–62.
4. Horho I.O. (2018) Ryzuky yak kliuchovyi ob'iekt upravlinskoi diialnosti ahrarynykh pidpryemstv [Risks as a key object of the agricultural enterprises management]. *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series "Economics, agricultural management, business"*, no. 284, pp. 288–298. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnuai_econ_2018_284_35 (accessed 20 July 2020).
5. Zavad'ska D.V. (2019) *Banky u finansuvanni innovatsiionoho rozvytku ekonomiky* [Banks in Financing Innovative Development of Economy] (Doctoral thesis), Odesa: Odesa National Economic University.
6. Pro skhvalennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo orhanizatsii ta funktsionuvannia systemy ryzyk-menedzhmentu v bankakh Ukrainy: Postanova Pravlinnia NBU, No. 361, 02.08.2004 [On approval of the Methodical recommendations on the organization and functioning of the risk management system in the banks of Ukraine: Law of Ukraine, No. 361, 02.08.2004]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04/stru2> (accessed 30 November 2017).
7. Volgusheva A.A. (n. d.) Risk innovacionnyh projektov [Risks of the innovation projects]. *Center-YF. Finance Management Center (electronic information portal)*. Available at: <https://center-yf.ru/data/stat/Risk-innovacionnyh-proektov.php#> (accessed 30 November 2017).
8. Denysenko N.P., Hrechan A.P., Chyhyryk K.A. (n. d.) Rysky vnedreniya ynnovatsyonnykh projektov [Risks of the innovation projects implementation] (*Internet resource*). Available at: URL: http://iee.org.ua/files/alushta/73-denisenko-riski_vnedr_inn.pdf (accessed 30 November 2017).
9. Shamina L.K. (2010) Ocenka urovnja riska innovacionnogo processa [Assessment of the risk level of innovation process]. *Scientific journal of the NRU ITM. Series "Economics and Environmental Management"*, no. 1, pp. 1–13. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-urovnya-riska-innovatsionnogo-protsessa/viewer> (accessed 17 June 2019).
10. Belov V.M. (2009) Metod bal'noj ocenki koeffitsientov vesomosti [Method of scoring the weight coefficients]. *Bulletin of FSEI HPE MSAU*, no. 4, pp. 15–19. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/metod-ballnoy-otsenki-pokazateley-koeffitsientov-vesomosti/viewer> (accessed 17 June 2019).